

ע"פ 2450/14 - ג'אבר סאלח נגד מדינת ישראל

בבית המשפט העליון בשבתו כבית משפט לערעורים פלייליים

ע"פ 2450/14

לפני: כבוד השופט ס' ג'ובראן
כבוד השופט נ' הנדל
כבוד השופט א' שהם

המערער: ג'אבר סאלח

נגד

המשיבה: מדינת ישראל

ערעור על גזר דינו של בית המשפט המחוזי נצרת מיום
17.02.2014 בת"פ 023161-10-12 שניתן על ידי
כבוד השופטת י' שיטרית

בשם המערער: עו"ד גיל עשת

בשם המשיבה: עו"ד דגנית כהן - ויליאמס

בשם שירות המבחן: גב' ברכה וייס

פסק-דין

השופט נ' הנדל:

עמוד 1

1. מונח בפנינו ערעור על גזר דינו של בית המשפט המחוזי בנצרת (ת"פ 23161-10-12, כב' השופטת י' שיטרית). המערער הורשע על פי הודאתו - במסגרת הסכם טיעון שלא כלל הסדר לעניין העונש - בניסיון לקבלת דבר במרמה בנסיבות מחמירות לפי סעיף 415 סיפא בצירוף סעיף 25, במאות מקרים של זיוף במטרה לקבל באמצעותו דבר לפי סעיף 418, במאות מקרים של שימוש במסמך מזויף במטרה לקבל באמצעותו דבר לפי סעיף 420 ובעבירה של שבועת שקר לפי סעיף 239 - כולם לפי חוק העונשין, התשל"ז-1977. בגין מעשים אלה הושתו על המערער העונשים הבאים: 20 חודשי מאסר בפועל; 18 חודשי מאסר מותנה לבל יעבור המערער במשך 3 שנים כל עבירת מרמה או זיוף מסוג פשע; 6 חודשי מאסר מותנה לבל יעבור במשך 3 שנים עבירת מרמה או זיוף מסוג עוון; 3 חודשי מאסר מותנה לבל יעבור במשך 3 שנים עבירה של שבועת שקר; ותשלום קנס בסך 25,000 ₪. הערעור מופנה כנגד רכיב המאסר בפועל בלבד.

2. על פי עובדות כתב האישום המתוקן, בהן הודה המערער, הוא החליט לקבל כספים במרמה ממשרד התמ"ת (להלן: המשרד), באמצעות ניצול נוהל ההכרה בצהרונים לשנת הלימודים תש"ע. על פי נוהל זה, ניתנת השתתפות בשכר הלימוד לילדים בצהרונים, בגובה 250-500 ₪ לילד מהמשרד. תנאי הנוהל הרלוונטיים לענייננו הם שלמפעיל הצהרונים לא יהיה רישום פלילי ושהורי הילדים יעבדו מכסת שעות שבועיות מינימליות. לאחר שמוכחת עמידה בתנאים שנקבעו, מעביר המשרד את הסכום למפעיל הצהרון, ובהתאם לכך על המפעיל להעניק להורים הזכאים את ההנחה בשכר הלימוד.

למערער עבר פלילי. לפיכך, הוא אינו עומד בתנאי הסף שנקבע בנוהל. על רקע זה, יצר המערער מצג שווא לפיו בת זוגו, לינה, היא הבעלים והמנהלת של הצהרונים. זאת ללא ידיעתה ובעוד הוא הבעלים והמנהל בפועל. המערער פתח רשת צהרונים בשם "צהרוני לינה" וקיבל את אישורן של מספר מועצות מקומיות להקים בשטח צהרונים. במקביל, פתח עסק מורשה פיקטיבי בשם "כוח אדם עמאשה". המערער הגיש בקשה להכרה ב-52 צהרונים מהמשרד. במסגרת הבקשה צירף המערער מסמכים עם חתימתה המזויפת של לינה, תוך הסתרת חלקו של המערער בניהולם. התקבל מהמשרד אישור הכרה לכל הצהרונים, ובשלב מאוחר יותר עדכן המערער שרק 29 צהרונים נפתחו בפועל. לאחר קבלת אישורי ההכרה, המערער הוא שניהל בפועל את הצהרונים במשך כחצי שנה.

בנוסף, עם פתיחת הצהרונים ערך המערער מספר כנסים לגיוס עובדים לצהרונים. במסגרת הכנסים ביקש מהמועמדות לגייס ילדים לצהרונים ולצלם את תעודות הזהות של הורי הילדים, לרבות הספח. במשך כחודש וחצי הגיש המערער כ-700 בקשות שונות להשתתפות בשכר לימוד של ילדים הרשומים כביכול בצהרוני הרשת. על הבקשות הופיעה חתימתה המזויפת של לינה, וחלק מהבקשות כללו פרטים כוזבים נוספים כגון חתימות מזויפות של הורים על שאלונים ותצהירים, שימוש בתעודות הזהות של הורים שצולמו למרות שילדיהם לא נרשמו לצהרונים ומילוי טפסים בשמם של אותם הורים. כמו כן, בעשרות מקרים שונים צירף המערער תלושי שכר פיקטיביים מחברת "כוח אדם עמאשה" להורים שלא עמדו במכסת שעות העבודה הנדרשת, וכן הצהרת מעסיק מזויפת בדבר השעות השבועיות בהן עובד ההורה ועוד. בנוסף, המערער לא דיווח למשרד על ילדים שביטלו את השתתפותם בצהרונים ועל צהרונים שנסגרו או שעברו מיקום עקב עזיבתם של ילדים רבים.

המשרד אישר - על בסיס המידע והמסמכים הכוזבים - השתתפות בשכר לימוד ל-442 ילדים, בסכום כולל של כ-1.6 מיליון ₪. ואולם, המשרד נמנע מהעברת הכספים בשל חשדות שהתעוררו בדבר אמיתות הבקשות והדיווחים. מספר הורים דיווחו למשרד על ביטול רישום ילדיהם לצהרוני לינה ועל כך שהרשת הוציאה לחלקם תלושי שכר פיקטיביים ללא ידיעתם. בעקבות זאת זומן המערער למשרד ועומת עם החשדות. המערער העמיד פנים שהוא מברר

את עניין ביטול רישומם של חלק מהילדים ועזב את המקום. בהמשך נשלחו מכתבים למשרד, הנחזים להיות חתומים על ידי לינה, לפיהם מתבקש המשרד להעביר את הסכום בהקדם, וכן הוכחו החשדות כלפי המערער באשר למעורבותו בניהול הצהרונים, ונטען שהוא רק ייעץ ללינה בעבר. בהמשך שלח המשרד רואה חשבון מטעמו (להלן: המבקר) לבצע ביקורת פתע בצהרונים לינה. המבקר הגיע למשרדי הצהרונים ופגש במערער, שהזדהה בשם בדוי וחזר בו רק בעקבות זיהויו על ידי המבקר. במהלך הביקורת הורה המערער לשניים מעובדיו לשקר ולומר למבקר שמספר הילדים הנוכחים באותו היום נמוך ממספר הרשומים משום שיתר הילדים נעדרים מסיבות כאלה ואחרות. גם לאחר הביקורת שלח המערער או מי מטעמו מכתב נוסף למשרד, הנחזה להיות מטעמה של לינה, ובו טענות שקריות באשר להתנהלות הצהרונים. למכתב צורפו תצהיר כוזב שנחתם על ידי עורך-דין ומסמכים כוזבים נוספים לביסוס טענתו של המערער.

במסגרת גזר דינו המפורט של בית המשפט המחוזי, פרש בית המשפט באריכות את טיעוני הצדדים לעונש, את תסקירי שירות המבחן שנערכו בעניינו של המערער ונבחנה חוות דעת פרטיות שהוגשה על ידו - השונה מהותית מהתסקירים בעניינו שנערכו על ידי שירות המבחן. נפסק שמדובר באירוע אחד מתגלגל, ובהתחשב במכלול הנסיבות מתחם העונש ההולם נע בין 12 חודשי מאסר בפועל ל-40 חודשי מאסר בפועל, וכי ראוי למקם את עונשו של המערער ברף הנמוך-בינוני של המתחם. לבסוף, הושתו עליו בין היתר 20 חודשי מאסר בפועל. מכאן הערעור שבפנינו.

3. לעמדת בא כוחו של המערער, יש להקל בעונש המאסר בפועל שהושת, וזאת מהטעמים הבאים: ראשית, לא ניתן משקל מספק לכך שעל אף מעשי המרמה, אין מדובר בכזב מוחלט - המערער הפעיל וניהל רשת צהרונים אמיתית, ממנה נהנו ילדים רבים; הוא שנשא בהוצאות בגין צהרונים אלו; המערער יידע את המשרד שרק 29 צהרונים מתוך 52 נפתחו בפועל; ורק חלק מהבקשות שהוגשו על ידו כללו מידע כוזב. שנית, יש ליתן משקל רב יותר לכך שמדובר בפרשה שנמשכה חודשים ספורים בלבד, וכן להודאתו של המערער ולחלוף הזמן ממועד התרחשות הפרשה ועד למתן גזר הדין. שלישית, לא ניתן משקל מתאים לכך שבסופו של יום הכסף לא הועבר, ועל כן מדובר בניסיון לקבלת דבר במרמה. לעמדת בא כוחו של המערער, עובדה זו צריכה להשפיע באופן משמעותי על מתחם הענישה הראוי, לנוכח היעדר פגיעה בפועל ברכוש שלא כדין. רביעית, שגה בית המשפט המחוזי כאשר העדיף את תסקיר שירות המבחן על פני חוות הדעת הפרטית שהוגשה בעניינו של המערער. לגישתו, המערער לקח אחריות והוא נכון לשנות את דרכו ולהשתקם.

מנגד, בדיון שהתקיים בפנינו הדגישה באת כוח המשיבה את היקפם של מעשי המרמה בהם הורשע המערער. כמו כן הדגישה את העובדה כי אף לאחר שהתעורר חשד בדבר הבקשות שהגיש, הכחיש זאת המערער מכל וכל, המשיך לשלוח מכתבים הנחזים להיות מטעמה של לינה ואף התחזה לאחר מול המבקר. לעמדתה, אין מדובר בעונש חמור ביחס למעשים שביצע. באשר לנסיבותיו האישיות, באת כוח המשיבה מדגישה את עברו הפלילי של המערער ושהוא מצוי עדיין בשלביו הראשונים של הליך השיקום, וטרם הפנים את חומרת מעשיו. לבסוף, באשר לחלוף הזמן, הבהירה כי המערער הוא שהיה בבריחה כל העת, ושבת המשפט המחוזי התחשב בשיקול זה.

4. לאחר שעיינו בחומר ושמענו את טענות הצדדים - מצאנו שדין הערעור להידחות. כלל ידוע הוא כי ערכאת הערעור תתערב בחומרת העונש שנגזר על ידי הערכאה הדיונית רק כאשר ניכרת סטייה של ממש ממדיניות הענישה הראויה או מקום בו מתקיימות נסיבות המצדיקות התערבות שכזו (ראו למשל: ע"פ 1242/97 גרינברג נ' מדינת ישראל (3.2.1998); ע"פ 407/12 ניסימוב נ' מדינת ישראל (24.1.2013); ע"פ 6095/10 חאג' יחיא נ' מדינת ישראל (29.7.2009)). גזר דינו של בית המשפט המחוזי מפורט ומנומק. כל השיקולים אותם ציין בא כוחו של המערער בערעור שבפנינו נלקחו בחשבון במידה הראויה. אף על פי מבחן התוצאה לא מצאנו כי נפלה שגגה בגזר דינו של בית

המשפט המחוזי המצדיקה את התערבותה של ערכאת הערעור.

כפי שניתן להיווכח מעובדות כתב האישום - המערער ביצע מעשים חמורים, בהיקף נרחב מאוד, בשיטתיות, תוך פעולות מרמה מגוונות ולא חדל מביצוען עד אשר נתפס. אמנם, המערער פתח רשת צהרונים אמיתית, אך רשת זו לוותה לכל אורך הדרך בפעולות המרמה של המערער. בראש ובראשונה, המערער כלל לא היה רשאי לנהל את הרשת. יתרה מכך, רשת הצהרונים אמנם הייתה אמיתית, אך חברת כוח האדם שהקים המערער לצורך המצאת תלושי שכר כוזבים היה פיקטיבי לחלוטין. באופן דומה, אף אם חלק מהבקשות שהוגשו על ידי המערער כללו פרטים נכונים, יש לזכור כי כולם כללו את חתימתה המזויפת של לינה. כמו כן, המערער לא 'רק' שכח לעדכן את המשרד שמספר הילדים שנרשמו בפועל קטן יותר, אלא הורה לעובדיו לשקר למבקר במהלך הביקורת. מטרתו הייתה לזכות שלא כדין בסכום של כ-1.6 מיליון ₪.

קשה לזקוף לזכותו של המערער את העובדה שהפרשה נמשכה רק כחצי שנה - תקופה הנתפסת כקצרה בעיני בא כוחו וארוכה בעיני המשיבה. המעשים נפסקו לא בשל חרטה מצידו של המערער על מעשיו במשך התקופה, ואף לא משום שהבין כי במשרד התעוררו חשדות באשר לבקשותיו. היפוכו של דבר, המערער המשיך במעשיו בנחישות עד לרגע האחרון. באופן דומה, הסיבה לכך שחלפו שלוש שנים מהאירועים המתוארים ועד להגשת כתב האישום נבעה בעיקרה מכך שהמערער התחמק מהליכי החקירה במשך למעלה משנתיים, עד שנעצר.

באשר לערכים שנפגעו כתוצאה ממעשיו של המערער, טוען בא כוחו כי העבירה העיקרית מבין העבירות שביצע היא קבלת דבר במרמה. במסגרת עבירה זו, לגישתו, הערך המוגן החשוב יותר הוא הערך הכלכלי והפגיעה הטמונה בו בעבירה זו, ולא עצם שלילת חופש ההחלטה של המרומה. אלא שעמדה זו אינה מתיישבת עם פסיקת בית משפט זה, אשר קבע כי במסגרת העבירה האמורה כלל לא חייב להיגרם נזק כלכלי למרומה, והערך החברתי עליו בא האיסור להגן הוא גם שיבוש שיקול הדעת וההכרעה של המרומה (ע"פ 752/90 ברזל נ' מדינת ישראל, פ"ד מו(2) 539 (1992); ע"פ 2333/07 תענך נ' מדינת ישראל, פסקה 107 לפסק דינה של השופטת א' פרוקצ'יה (12.7.2010)). בהקשר זה יש לציין כי במקרה הנידון אמנם לא הייתה פגיעה בפועל בקופת המדינה בהיקף שהמערער רצה, אך מדובר היה בסכום נכבד אותו ניסה לשלשל לכיסו. המערער היה נחוש במעשיו. מעשיו והיקפם כפי שתוארו, מעלו בפועל באמונם של לינה ושל ההורים שהמערער השתמש בתעודות הזרות שלהם, וניכר כי ביקשו לרמות את המשרד בניסיון לקבל את הסכום. המסקנה היא כי הייתה פגיעה בתכלית חופש ההחלטה של המרומים, והיה ניסיון בעל פוטנציאל לפגיעה חמורה בקניין של המשרד. שזאת ועוד, מגזר הדין עולה כי בית המשפט המחוזי התחשב בכך שמדובר בעבירת ניסיון ושלא הועברו הכספים למערער, וכי יש לכך השלכות (פסקה 82 לגזר הדין).

החלטת בית המשפט המחוזי להעדיף את תסקירי שירות המבחן על פני חוות הדעת הפרטית שהוגשה הייתה מנומקת ומבוססת. היא לא נבעה אך מההבדל בזהות כותבי חוות הדעת או מקור מימונם - שאלה סוגיות מורכבות יותר - אלא העדפה זו התבססה על המידע החלקי שהיה ברשותה של כותבת חוות הדעת הפרטית וכלי האבחון בו השתמשה. כותבת חוות הדעת הפרטית לא נחשפה לעברו הפלילי של המערער, לכתב האישום מושא ההליך שבפנינו ולא ידעה על הפרת תנאי השחרור בהם היה מצוי במהלך המשפט. יודגש שאי-הפרה שכזו הייתה אחד המדדים עליהם התבססה. בנוסף, התייחס בין היתר בית המשפט לכך שכותבת חוות הדעת נשאלה על הכלי בו השתמשה, שלא עבר תיקוף בארץ, ולא ידעה לענות בבטחה מהו ייעודו המקורי של הכלי. על כן, לא נפלה כל שגגה בהעדפת בית המשפט את תסקירי שירות המבחן שנערכו בעניינו של המערער על פני חוות הדעת הפרטית. כאמור, במסגרת המקרה הנידון איננו נדרשים לשאלות העקרונות המתעוררות בעקבות חוות דעת פרטיות. די לומר כי נכון להכיר במעמדו המיוחד של

שירות המבחן, המעוגן בדין (ראו למשל סעיף 191 לחוק סדר הדין הפלילי, התשמ"ב-1982), וכי קיימים קשיים אף במישור הכללי בחוות דעת פרטיות, הבאות להוות מעין תסקיר נגדי.

לבסוף, לא מצאנו כאמור כי העונש שהוטל על המערער מצדיק את התערבות בית משפט זה. זאת מנימוקי המפורטים של בית המשפט המחוזי, ובשים לב בין היתר לעברו הפלילי של המערער, אשר הורשע בביצוע עבירות אלימות; לתסקירי שירות המבחן מהם עולה שהבעת החרטה ונטילת האחריות של המערער על מעשיו נעשתה מן השפה אל החוץ, ותוך המעטה במעשיו והשלכת מרבית האחריות על עובדיו ועל הרקע המשפחתי ממנו הגיע; וכן לתסקיר שנערך בעניינו לאחרונה, לקראת הדיון בפנינו, לפיו המערער השתלב בקבוצה טיפולית בין כותלי הכלא, אך עדיין ולמרות המוטיבציה שמפגין, הוא מתקשה להבין באופן ממשי את בעיותיו ונמצא אך בראשיתו של התהליך הטיפולי. יש כמובן לקוות שתהליך זה יצלח והמערער ישנה את דרכיו, אולם אין בכך כדי להתערב בגזר דינו של בית המשפט המחוזי בנסיבות העניין.

נסכם את החומרה של מעשי המערער באופן הבא: המערער נהג במרמה קומה על קומה. זאת עד שבנה בניין שלם נגוע בכזב מן המסד ועד הטפחות. ברי כי עקרון ההלימה בקביעת העונש מחייב הטלת עונש מאסר משמעותי בגין עבירת מרמה בהיקף ובתכנון המדובר. בית המשפט חייב להילחם נגד התופעה של ניצול מנגנוני רווחה על ידי מאן דהוא מתוך בצע כסף. מנגנונים אלו נועדו להיטיב עם קבוצות אוכלוסייה הזקוקות לסיוע ולקידום תכליות ראויות, כגון הקלה על הורים לילדים קטנים להשתלב במעגל העבודה במקרה שבפנינו. ראוי שהפועל במרמה בשטח של מגרש חברתי יידע כי בחירתו לנצל מטרה חשובה תיתן את אותותיה בתחימת העונש. זהו נתון נוסף המלמד כי עונש המאסר בפועל שנגזר על המערער כלל אינו נוטה לחומרה.

5. הערעור נדחה.

ניתן היום, ז' טבת תשע"ה (29.12.2014).

שׁוֹפֵט

שׁוֹפֵט

שׁוֹפֵט